

Retouradres: Nederlandse Vuurtoren Vereniging NL-2135 CN 28

Aan: het college van B&W van gemeente Veere
p/a gemeente Veere
Postbus 1000
4357 ZV Domburg

Datum: 1 juni 2021

Onderwerp: bescherming van het ensemble lichtwachterswoning, twee lichtopstanden te Dishoek en lichtopstand te Zoutelande

Ons kenmerk 2021-01

Geacht college van burgemeester en wethouders gemeente Veere,

De Nederlandse Vuurtoren Vereniging verzoekt u om het ensemble van lichtwachterswoning, twee lichtopstanden te Dishoek en de lichtopstand te Zoutelande te beschermen als gemeentelijk monument of in een paraplu-bestemmingsplan. Wij zien graag dat u daartoe de procedure opstart zoals die beschreven staat op uw website.

Het betreft de volgende objecten:

- Lichtopstand 'het hoge licht Kaapduinen', Dishoek 97, Koudekerke.
- Lichtopstand 'het lage licht Kaapduinen', Dishoek 99, Koudekerke.
- De lichtwachterswoning horende bij de twee lichtopstanden Kaapduinen, Dishoek 23, Koudekerke.
- Lichtopstand 'de Sergeant', Westkapelseweg 21B, Zoutelande.

De Nederlandse Vuurtoren Vereniging maakt zich zorgen over de toekomst van dit unieke ensemble van maritiem erfgoed. Om te voorkomen dat deze in de toekomst verdwijnen, is het nodig om deze nu een beschermde status te geven.

Bedreiging van dit erfgoed

De lichtwachterswoning wordt later dit jaar te koop aangeboden door het Rijksvastgoedbedrijf. Na verkoop staat het de nieuwe eigenaar vrij om deze te slopen en te vervangen door een nieuwe woning. Wanneer dit gebeurt, is de laatst overgebleven lichtwachterswoning van Walcheren verdwenen.

De toekomst van de drie lichtopstanden is onzeker omdat deze eigendom zijn van de Belgische overheid (meer informatie onder het kopje geschiedenis). Overal ter wereld doven momenteel vuurtorens hun licht omdat ze hun nautisch nut verliezen. Alleen torens die beschermd zijn blijven staan. Ook voor de lichtopstanden in Dishoek en Zoutelande behoort sloop tot de mogelijkheden als Antwerpen besluit dat ze overbodig zijn.

U bent als gemeente Veere bezig met het aanwijzen van gebouwen als cultuurhistorisch waardevol erfgoed. Het verbaast ons dat de lichten te Dishoek en Zoutelande niet zijn opgenomen op de lijst, ondanks dat deze als waardevol erfgoed in uw Structuurvisie Cultuurhistorie uit 2015 zijn opgenomen (zie bijlage, pagina 21). Gezien de zeer hoge cultuurhistorische waarde (meer informatie onder het kopje cultuurhistorische waarde) raden wij u aan om te overwegen om deze objecten in de lijst op te laten nemen.

Beschrijving van de objecten

In Dishoek twee vierkante lichtopstanden opgetrokken uit rode en gele bakstenen met een gevel met rechthoekige ramen. Steektrappen verbinden de verdiepingen die uitgevoerd zijn in beton (hoge licht) en hout (lage licht). Fresneloptiek van de vierde grootte bevindt zich achter een venster op de bovenste verdieping onder een overstekend tentdak. Een opvallend detail is dat het hoge licht lager is dan het lage licht omdat deze hoger op het duin is geplaatst. De Sergeant te Zoutelande is nagenoeg identiek alleen is deze geheel opgetrokken uit roodbruine bakstenen.

De lichtwachterswoning is een rechthoekig woonhuis opgetrokken uit baksteen, rechthoekige vensters met ramen. Het tentdak is bekleed met pannen. De architectuur is functioneel en eenvoudig. De woning was in

1866-1867 gebouwd en bij de Slag om de Schelde verwoest. Na de oorlog is hij snel en vakkundig herbouwd. Hiervoor werden bakstenen gebruikt die teruggewonnen waren uit het puin van tijdens de oorlog kapotgeschoten huizen in Koudekerke en Zoutelande. De interne indeling en het interieur is nog grotendeels intact, inclusief de schakelaars waarmee de lichtwachter de lichtopstanden kon bedienen.

Beknopte geschiedenis van de oeverlichten

De oeververlichting langs de Westerschelde heeft een unieke geschiedenis. Rond 1850 had de haven van Antwerpen een probleem: het ontbreken van oeververlichting. Hierdoor konden schepen de haven in het donker niet bereiken. Waar concurrenten al druk bezig waren met het plannen van oeververlichting, was dit voor Antwerpen een utopie. De toegangsrivier – de Westerschelde – meandert immers 88 kilometer over Nederlandse bodem en Nederland had geen belang bij een goede kustverlichting van deze vaarweg naar een Belgische haven.

Na lang gesteggel werden Nederland en België het op 26 november 1865 eens over een door België ingediend voorstel voor een nieuw ‘stelsel van lichten’ langs de Westerschelde. Daarbij werd afgesproken dat Nederland alle bebakening en verlichting op Nederlands grondgebied zou installeren en beheren, maar dat België de kosten zou dragen. Vanaf begin 1866 werd de uitvoering van het plan voortvarend ter hand genomen.

Het eerste verlichtingsstelsel uit 1866-1867 bestond uit twaalf oeverlichten en zes lichtschepen. De locaties in Dishoek en Zoutelande hoorden hierbij. In 1905 werd het licht van Zoutelande overgeplaatst naar een zwarte ijzeren, opengewerkte opstand met een vierkant ijzeren huisje. In 1906 werden de lichtopstanden bij Dishoek vervangen door vergelijkbare ijzeren opstanden.

De huidige drie bakstenen lichtopstanden dateren van 1950-1951. Opmerkelijk is dat deze oeverlichten tot de dag van vandaag eigendom zijn van de Belgische staat. Zij betalen voor het onderhoud dat Nederland pleegt.

De cultuurhistorische waarde van het ensemble

In Nederland waarderen wij erfgoed aan de hand van waarderingscriteria. Deze zijn opgesteld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. We hanteren deze om de historische waarden van objecten meer objectief vast te stellen. Om de zeer hoge waarde van deze objecten aan u te tonen, hebben wij onderstaande waardestelling voor u ingevuld:

Cultuurhistorische waarde	<p>De lichtopstanden zijn gebouwd in functionalistische stijl, gekenmerkt door een sobere, traditionele bouw, gebruik van bakstenen en de keuze voor een eenvoudige vorm.</p> <p>De geschiedenis van de verlichting in de Westerschelde is uniek. Deze drie lichten behoren tot het eerste stelsel van lichten, aangelegd in 1866.</p> <p>Tot slot vormen de lichtwachterswoning en het nabijgelegen bunkercomplex een herinnering aan de Slag om de Schelde.</p>
Esthetische waarde	<p>De sobere bouw van de lichtopstanden wordt verfraaid door de aangebrachte hardstenen omlijsting van het gebogen raam. De lichtopstanden van Dishoek worden daarnaast gekenmerkt door de horizontale rode en gele banden waarmee ze voor de passant geassocieerd zullen worden met hun nautische functie.</p> <p>De lichtopstand van Zoutelande ontbeert iedere vorm van verfraaiing, afgezien van de eveneens hardstenen omlijsting van het gebogen venster bovenin de opstand.</p>
Situationele en ensemble waarde	<p>De torentjes zijn markante punten in het duinlandschap. Ze zijn medebepalend voor de identiteit van deze kustzone en vergroten de toeristische belevingswaarde</p> <p>De lichtopstanden vormen, samen met het hoge licht van Westkapelle, een functionele eenheid voor het begeleiden van de scheepvaart door het Oostgat. Het licht van Zoutelande vormt met het hoge licht van Westkapelle een lichtenlijn voor het zuidelijk deel van het Oostgat. De twee lichten bij Dishoek vormen een lichtenlijn voor het noordelijk deel. Vanuit de lichtwachterswoning werden de lampen van het hoge en het lage licht bij Dishoek bediend.</p>

<p>Gaafheid en herkenbaarheid</p>	<p>Alle drie de lichtopstanden zijn sinds de bouw nagenoeg ongewijzigd. De Fresneloptieken (zie bijgevoegde foto) zijn sinds de bouw in de torentjes aanwezig. De optieken zijn mogelijk afkomstig van oudere opstanden.</p> <p>De lichtwachterswoning is qua exterieur én interieur nog grotendeels intact.</p> <p>De drie lichtopstanden worden gekenmerkt door nagenoeg gesloten gemetselde gevels met geblindeerde raampjes en een gebogen venster waardoor het licht naar buiten schijnt. De afwezigheid van een lichthuis met rondom glas en een omloop geeft de lichtopstanden hun typische uiterlijk.</p> <p>De lichtopstanden bij Dishoek lijken nagenoeg identiek, maar variëren in hoogte en de vloeren van het lage licht en hoge licht zijn uitgevoerd in respectievelijk hout en beton.</p>
<p>Zeldzaamheid</p>	<p>De lichtinstallatie is aangebracht op de bovenste verdieping van het bouwwerk en het licht schijnt in slechts één richting door een venster naar buiten. Dit is slechts bij drie andere objecten het geval: Vuurtoren Westhoofd op Goeree (voormalig sectorlicht in de schacht), kustwachtpost Huisduinen (voormalig sectorlicht in de schacht), vuurtoren Schiermonnikoog (sectorlicht in de schacht). In het geval van het Westhoofd en Huisduinen handelt het om bouwwerken uit dezelfde periode (ca 1950).</p> <p>De dagmerkfunctie van de lichtopstanden bij Dishoek wordt vervuld middels horizontale rode en gele banden. Uniek is het feit dat deze banden gerealiseerd zijn middels gekleurde bakstenen. Hiermee is, wellicht onbedoeld, een duurzame vorm van herkenbaarheid gevormd in tegenstelling tot de objecten waarbij de kleuren middels een verflaag zijn aangebracht.</p> <p>De bekroning middels een tentdak is eveneens uniek en ziet men alleen terug bij het voormalige sectorlicht Huisduinen annex kustwachtpost.</p> <p>Lichtwachterswoningen in Zeeland zijn vrijwel allemaal gesloopt na de elektrificering in de jaren 1930 en het op deltagoogte brengen van de zeedijken in de jaren 1960-1970.</p>

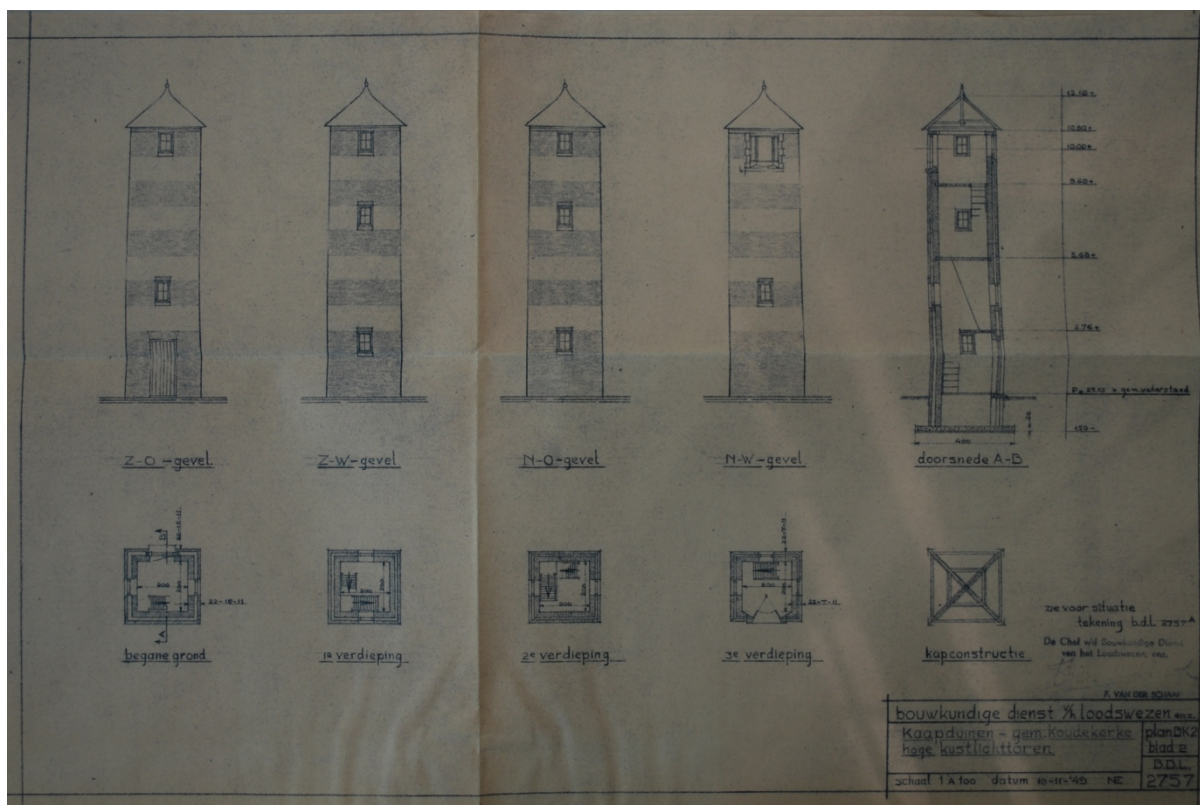
Gezien de bedreiging van deze objecten en hun hoge cultuurhistorische waarde doen wij een nadrukkelijk beroep op uw college om dit ensemble te beschermen zodat dit stukje geschiedenis van Walcheren niet verloren zal gaan.

Wij zijn uiteraard bereikbaar voor nadere toelichting op deze brief.

Hoogachtend,

J. Bol, voorzitter Nederlandse Vuurtoren Vereniging

Bijlage 1 – Afbeeldingen van de objecten

Bouwtekening Hoge Licht Dishoek, 1949, Zeeuws Archief, inv.nr.199

Lichtenlijn Dishoek – Hoge en lage licht naast elkaar

Lichthuis Hoge Licht Dishoek

Lichtopstanden Dishoek

Lichtopstand 'de Sergeant' in Zoutelande

Lichtwachterswoning in Dishoek